

Łukasz Krzyżowski*, Katarzyna Leszczyńska**

PROBLEMY SPOŁECZNE W TEORII I PRAKTYCE. OD REDAKCJI

Niniejszy tom prezentuje artykuły proponujące różne spojrzenie na problemy społeczne z perspektywy *praxis*. Teksty przedstawiają różnorodne ujęcia i analizy szeroko rozumianych problemów społecznych, prowadzone zarówno z perspektywy badaczy akademickich i ich teoretycznych ustaleń, jak i punktu widzenia praktyków na co dzień poszukujących najefektywniejszych rozwiązań wybranych problemów. Tom podzielono na dwie części, które poprzedzono wstępem z artykułami Krzysztofa Frysztackiego na temat głównych założeń socjologii problemów społecznych oraz Barbary Gąciarz, podejmującej analizę nad procesami instytucjonalizacji samorządu terytorialnego.

W pierwszej części tomu czytelnicy znajdą artykuły dotyczące wybranych problemów społecznych zarówno w ujęciu regionalnym, jak i ogólnopolskim. Ich konceptualizacja ujmowana jest nie tylko w klasycznych już współcześnie kategoriach wykluczenia społecznego, stygmatyzacji i marginalizacji, ale również z uwzględnieniem teorii racjonalnego wyboru, krytyki społecznej oraz feminizmu. Problemy społeczne (oraz ich percepcja i przeciwdziałanie) ujęte zostały z perspektywy tak indywidualnej, jak i zbiorowej (organizacje pozarządowe).

Pierwszą część tomu, zatytułowaną „Wokół socjologii problemów społecznych”, otwiera artykuł Lucjana Misia. Autor stawia sobie za cel porównanie doświadczenia bezrobocia mieszkańców (głównie kobiet) Małopolski w ujęciu historycznym na podstawie analizy pamiętników napisanych w latach 30. XX wieku oraz na przełomie XX i XXI wieku. Lucjan Miś pokazuje, że pomimo lepszego formalnego wykształcenia bezrobotnych kobiet okresu transformacji, w porównaniu do bezrobotnych z lat 30. XX wieku, doświadczały one podobnych emocji (wstydu, lęku, przygnębienia) i trudności w życiu codziennym (nieodstępującego im niedostatku materialnego, zagrożenia bezpieczeństwa zdrowotnego). Inaczej jednak niż w pierwszej połowie XX wieku, bezrobotne z przełomu XX i XXI wieku dysponowały szerszym dostępem do instytucji pomocy społecznej i medycznej, co umożliwiało im korzystanie ze świadczeń socjalnych i opieki medycznej w większym stopniu niż to miało miejsce w przypadku bezrobotnych

* AGH Akademia Górniczo-Hutnicza; lukasz.krzyzowski@agh.edu.pl

** AGH Akademia Górniczo-Hutnicza; leszczynska.katarzyna@gmail.com

z lat 30. XX wieku. Analiza pamiętników uzupełniona została statystykami obrazującymi skalę problemu na przykładzie Małopolski.

Artykuł Leszka Wieczorka przedstawia wyniki badań, które zdaniem autora w sposób całościowy ujmowały problematykę wykluczenia społecznego w wybranej społeczności lokalnej (Dąbrowa Górnicza). Badaniami kwestionariuszowymi zostało objętych 700 uczniów z losowo dobranych szkół, 66 nauczycieli oraz 350 dorosłych mieszkańców Dąbrowy Górniczej. W artykule zaprezentowano wybrane wyniki badań dotyczących spożywania alkoholu (i alkoholizmu) oraz używania narkotyków (i narkomanii).

Anna Gondek analizuje zjawisko bezdomności z perspektywy teorii racjonalnego wyboru. Jak pisze autorka: „Bezdomni kierują się w swoim życiu racjonalnością, nawet jeżeli czasami zostaje ona wypaczona przez funkcjonowanie w kulturze biedy. Przeradza się ona wtedy często w postawę roszczeniową. Jest to światopogląd nieco nietypowy, jednak działania bezdomnych zgodne z takimi przekonaniem można – w myśl kognitywnej teorii działania – uznać za racjonalne”. Badania prowadzone przez Annę Gondek dowodzą, że bezdomni podejmują w swoim codziennym życiu wiele wyborów, które często są racjonalne: zorientowanie w umiejscowieniu różnych punktów pomocy czy też znajomość rozmaitych strategii zebrania i innych sposobów zdobywania pieniędzy i papierosów.

Z kolei Jerzy Gruszka zastanawia się nad metodologicznymi problemami badania bezdomności. Już samo zdefiniowanie zakresu zjawiska przysparza zdaniem autora wielu problemów. W artykule przedstawiono podstawowe przesłanki metodologiczne badań nad wykluczeniem społecznym i marginalizacją osób bezdomnych w Krakowie oraz sformułowane na podstawie dotychczasowej praktyki badawczej wytyczne do ogólnopolskich badań nad bezdomnością.

Wojciech Goleński opisuje w swoim artykule nie tyle problemy społeczne, co metody aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Bazując na koncepcji ekonomii społecznej, autor przedstawia funkcjonowanie spółdzielni socjalnych w dwóch województwach: małopolskim i opolskim. Autor, głównie na podstawie analizy dokumentów, dochodzi do wniosku, iż w Małopolsce powodzenie spółdzielni socjalnej, która zatrudnia osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, zależy w dużej mierze od zaangażowania samorządu. W przypadku województwa opolskiego ważniejsza jest organizacja pozarządowa. Jak pisze Goleński: „Oba przedsiębiorstwa w efektywny sposób integrują i aktywizują kategorie defaworyzowane, ale w odmienny, specyficzny dla siebie sposób. Omawiane spółdzielnie socjalne można uznać za wzorcowe inicjatywy pomnażające kapitał społeczny i ekonomiczny swoich członków oraz środowiska lokalnego”.

Autorki artykułu *Od wiedzy instytucji do wiedzy terenu – w stronę demokratycznego wytwarzania wiedzy na temat kobiet świadczących usługi seksualne* są zainteresowane różnymi źródłami wiedzy o prostytutce. Analizując wiedzę na temat kobiet sprzedających seks, która jest wytwarzana przez różne instytucje (akademia, organy ścigania, instytucje pomocowe), autorki koncentrują się na streetworkingu. Zdaniem Agaty Dziuban i Anny Rateckiej jest to innowacyjna forma pracy socjalnej, dzięki której można dotrzeć do niekrywdzących i nie-stygmatyzujących form wytwarzania wiedzy o tym środowisku. W odróżnieniu od wiedzy instytucji, wiedza terenu (czyli ta zdobywana w drodze praktykowania streetworkingu) może mieć demokratyczny i wielogłosowy charakter.

Kończący pierwszą część tomu tekst Ingi Hajdarowicz dotyczy problemu zaangażowania społecznego Polaków. Badając bariery aktywności obywatelskiej, autorka odwołuje się do teorii krytycznej i teorii podmiotowości sprawczej. Badania empiryczne przeprowadzone zostały za pomocą wywiadów jakościowych z liderkami i liderami wybranych organizacji społecznych działających w Krakowie. Analiza danych jakościowych pokazuje, że do głównych barier aktywności obywatelskiej należą (zdaniem liderek i liderów): nieznanostwo prawa, trudności we współpracy międzysektorowej, zanik funkcji kontrolnych organizacji pozarządowych, trudna sytuacja finansowa sektora pozarządowego.

Druga część tomu poświęcona jest problematyce rozwoju lokalnego i regionalnego. Część tę otwiera artykuł Agnieszki Pawłowskiej dotyczący partnerstwa międzysektorowego w województwie podkarpackim (*Developing governance networks in rural areas. The case of Local Action Groups in the Sub-Carpathian region*). Partnerstwo międzysektorowe jest narzędziem polityki wspólnotowej Unii Europejskiej, realizuje się zaś jako dobrowolna współpraca sektorów: publicznego, gospodarczego oraz pozarządowego. W artykule autorka bada specyfikę funkcjonowania partnerstw międzysektorowych, uwzględniając przede wszystkim Lokalne Grupy Działania (LGD).

Tekst Leszka Porębskiego dotyczy problematyki wykorzystywania nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych przez instytucje samorządowe. Celem artykułu jest przedstawienie wyników badań, w trakcie których analizie poddano treść i formę witryn internetowych wybranych polskich powiatów. Analiza zawartości stron instytucji była przeprowadzona przede wszystkim pod kątem funkcjonalnym.

Artykuł Ewy Migaczewskiej i Tomasza Masłyka (*Partycypacja społeczna czynnikiem rozwoju powiatu. Analiza opinii urzędników wybranych samorządów powiatowych województwa świętokrzyskiego*) poświęcony jest prezentacji wyników badań empirycznych prowadzonych na terenie województwa świętokrzyskiego. Autorzy poddali socjologicznej refleksji wywiady przeprowadzone z urzędnikami samorządowymi na temat rozwoju regionalnego oraz czynników determinujących rozwój lokalny. W artykule nacisk położono na rekonstrukcję opinii przedstawicieli władz na temat partycypacji społecznej i aktywizacji obywatelskiej.

Następne dwa teksty tomu również wpisują się w szeroko rozumianą problematykę rozwoju regionalnego i lokalnego. Maria Stojkow i Dorota Żuchowska-Skiba w artykule podejmują próbę analizy czynników sprzyjających rozwojowi regionalnemu Małopolski. Autorki koncentrują się przede wszystkim na badaniu opinii aktorów społecznych pełniących ważne funkcje i zajmujących strategiczne pozycje w instytucjach władzy lokalnej na temat znaczenia powiatu w rozwoju cywilizacyjnym regionu.

Rozwój lokalny i regionalny jest również przedmiotem refleksji Huberta Kotarskiego w artykule *The role of the human and social capital in the local and regional development on the example of podkarpackie voivodeship*. Autor poddaje analizie rolę dwóch typów kapitałów w funkcjonowaniu społeczności regionalnej w województwie podkarpackim. Na podstawie własnych badań empirycznych, realizowanych w latach 2009–2010 autor wykazuje związek między kapitałem ludzkim i kapitałem społecznym a dynamiką zmian regionalnych, w tym poziomem konkurencyjności i działaniami zbiorowymi podejmowanymi w regionie.

Tomasz Piróg w tekście *Zaufanie a governance – na przykładzie współpracy między organizacjami pierwszego i trzeciego sektora, finansowanej ze środków publicznych*, poddaje

refleksji znaczenie zaufania jako wartości w relacjach instytucji administracyjnych. Autor przyjmując definicję pojęcia zaufania jako kategorii procesualnej, systemowej i kulturowej, nie zaś indywidualnej, analizuje interakcje między podmiotami pierwszego i trzeciego sektora, sięgając do różnych koncepcji socjologii. Artykuł ma charakter przede wszystkim teoretyczny i przeglądowy i jest ważnym przyczynkiem do dalszej dyskusji o miejscu zaufania w relacjach publicznych.

Wieńczący drugą część artykuł Agaty Nijander–Dudzińskiej *European funds as a new tool of a local power. The selected case studies of the municipal leaders* poddaje refleksji znaczenie dotacji europejskich w konstytuowaniu się lokalnych praktyk politycznych. Autorka koncentruje się na analizie wpływu unijnych środków pomocowych na działania i pozycję liderów miejskich i rekonstruuje strategie działań, w których wykorzystywane są fundusze europejskie.

Tom zamykają dwa artykuły recenzyjne: Agaty Maksymowicz poddającej refleksji polskie prace z zakresu socjologii śmierci i umierania oraz Wita Huberta pt. *Miasto jako pole kapitalistycznego konfliktu* (recenzja książki Davida Harveya, *Bunt miast. Prawo do miasta i miejska rewolucja*, Bęc Zmiana, Warszawa 2012).